

դիւս առաքման զրոյցը, Պատմութիւնը կը պատասխանէ ասոր: Վկային թշնամիները կ'ուզէին անոր մարմինը ծովը ձգել, որպէս զի չմեծարուէր, ըսին մեր վկայաբանութիւնը, Հ. Մատթէո: և ուրիշներ: Զյաջողեցան. սակայն տեսնելով յետոյ մեծարուիլը, կարող էին նաև զաղտնապէս հանել գերեզմանէն ու կորսնցնել: Արդ՝ նահատակին սիրողները դիտամբ հնաբեցին այդ համբաւը, որպէս զի թմբեցնեն հակառակորդները. և անոր անտեղեակ անձինք՝ իբր ճշմարիտ ստին զայն և աւանդեցին. այս ինքն անոնք՝ որ ժամանակաւ կամ տեղեաւ հեռի էին, և դիւրաւ պիտի խաբուէին համբաւէն: Ուր ակահատես պատմիչը գգուշացան այդ կեղծիքը, զոր գուցէ չլսեցին, կամ լսեցին՝ բայց չհաւատացին խառնել իրենց ստոյգ տեղեկութեանց մէջ. ոչ ալ ժխտելով՝ վտանգել անոր ստեղծման նպատակը:

Այս է՝ ըստ իմ խոնարհ տեսութեան՝ ինդրոյն ամբողջ եղելութիւնն ու ճշմարտութիւնը, զոր թոյլ կու տան ինձ նկատել ունեցած պատմական տարբերքս. և որոց գնահատման ու հետևութեանց մէջ կը համարիմ թէ չեմ խաբուած:

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

(Շարունակելի)

ՀԱԿԱՅԻ ԺԱՄԱՅՈՂՈՅՑ ՄԸ

Ժամացոյց մը որ ամենէն մենն է աշխարհիս վրայ գտնուածներէն՝ շինուած է Վիեննայի մէջ Յակոբ Եուվերէքէ: Բարձրութիւնը 3 մեդր է, լայնութիւնը՝ 2, 4րդ կողմ 3 կենդիւար: Կը պարունակէ ուրիշ 18 ժամացոյցներ, 22 շարժուն դէմքեր, 16 զանգակ, 2 թնդանոթ, երաժշտական տուփ մը, ջրացամաքի աշխարհագրունդ մը՝ որ 24 ժամուան մէջ իր առանցքին վրայ ամբողջական շրջան մը կ'ընէ: Բաց աստի՝ կը ցուցնէ նաև արևին ու լուսինի դիրքերն ու շարժումները: Կարծես թէ այս ամէնը բաւական չլլար՝ ամեն ժամը ու կէս ժամերուն՝ ինքնաշարժ չողակտք մը զդեմէ մը կ'անցնի: Յուցահանդէսին երկրորդ օրը Եուվերէք գործակատարի մը հետ համաձայնեցաւ ամէն Պետութեանց մէջ իր հրաշալի ժամացոյցով շրջաններ կատարելու:

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀՈՄԵՐՈՍ

Ո Դ Ի Ս Ա Կ Ա Ն

Գ. ԵՐԳ

(Շար. տեղ. Բազմավէպ էջ 78)

▽

Եւ Տելեմաքն ուշիմ տըլաւ պատասխան. «Ո՛վ Աթայեանց մեծ փառք Նելեան դու Նեստոր, Այո՛ Որեստ շատ լաւ պատժեց Էգիսթոսն, Եւ Աթայեանք պիտ' հրուակեն անոր փառքն Եւ ապազան լըտէ ու զայն պանծացնէ: Իցիւ թէ ինձ ալ դէք տըլած ըլլային Ատանկ կորով ու գորութիւն՝ պատժելու Յանդըգնութիւնը գորոգ՝ լիբբ տարփածուաց, Որ կ'անգոստեն զիս և ինձ դէմ կը նիւթեն Եղեռնաւոր դաւեր. բայց դէք ոչ իմ հօրս Եւ ոչ ինձի չըմանեցին այդպիսի» Երջանկութիւն. արդ պէտք է կրել ամէն բան »:

Պատասխանեց Նեստոր ասպետ Գերենեան. «Որովհետեւ՝ այդ խօսքերովդ դուին ինձ փու աղէտներդ յիշեցուցիր, կը պատմեն թէ անհամար տարփածուներ՝ հակառակ կամքիդ քու տանը մէջ կեցեր՝ կը դարբենն փեզի դէմ բիւր չարիքներ մօրդ համար: Բայց ըսէ ինձ յօժար կամքով զիջար դուին, թէ համօրեն քաղաքացիք կ'ատեն քեզ Հնազանդելով աստուածառաք պատգամի: Բայց ո՞վ գիտէ թէ Ոգիսէս դառնալով Օր մ'հայրենիք գտնուք պիտի չըպատժէ Այն բըռնութեանց համար՝ ըլլայ ինք միայն կամ թէ իր հետ Աթայեցիք համախումբ: Եթէ ուզէր սիրել ըզքեզ Աթենաս Ատուածունհին Ժաւի՝ ինչպէս կը սիրէր Տրովպացաղոց միշև չըքեղ Ոգիսէսն, Որ մենք Աթենաքս այնքան վիրտեր կըրեցինք, Վասն զի ես ամենեւին չեմ տեսած Որ աստուածներն այնպէս սիրեն յայտնապէս ինչպէս Պալլաս կը պաշտպանէր Ոգիսէսն, Եթէ ուզէր այնպէս ըզքեզ ալ սիրել Եւ ունենալ վըրադ նոյն գութն ու գորով, Անոնք շատ շուտ կը մոռնային հարստիւթն»:

Եւ Տելեմաքն ըզգօն տըլաւ պատասխան. «Ո՛վ ծերունի, ես չեմ կարծիր որ այդ խօսքդ Իրագործուի, չափազանց մեծ բան է այդ »:

կ'ապշիմ կը մնամ, ո՛հ, ես բընաւ չեմ յուտար
Թէ՛ն կ'ըզձամ՝ որ կատարուին այդ բաներն,
Անգամ եթէ աստուածներն այդպէս ուզեն»:

Եւ ծովալուի աստուածուհին Աթենաս
Պատասխանեց. «Տէնեմաք, ի՛նչ խօսք է այդ
Որ Թըռաւ քու ականներուդ պատուարէն.
Աստուած՝ եթէ ուզէ՝ դիւրաւ կ'ազատէ
Մահաւասցուն որպիսի հեռու ալ ըլլայ:
Ես աւելի պիտո՛ւ ընտրէի Բիւրաւոր
Վիշտեր կրելով՝ տառապելով տուն դառնալ
Եւ դարձի օրը տեսնել, քան թէ՛ դառնալ
Ու տան չեմին վըրայ իյնալ դիտապատ,
Ինչպէս ինկաւ Ագամեմնոն՝ Էգիսթի
Եւ իր հընձը դաւաճանող զըրժանքով:
Սակայն և ո՛չ իսկ աստուածները կըրնան
Վախել վտարել իրենց սիրած մահացուն
Հասարակաց մահն՝ երբ հասնի իր ժամուն
Երկարաբաժուն մահուան օրհասը զըծնէ»:

Եւ Տէնեմաքն ըզգոյն տըլաւ պատասխան.
«Մենտոր, ցաւած թէ՛նե՛՛ կըտրենք այս խօսքերն.
Ողիտնիս այլ եւս ըստոյգ դարձ չըկայ,
Այլ անմահներն արդէն յըզեր են անոր
Մահն և Օրհասը սեւաղէմ: Բայց արդ ես
Կ'ուզեմ ուրիշ հարցում մ'ընել Նեստորի,
Որ կը զըլէ մահացուները բոլոր
Արդարութեամբն ու իր խելքով. զի կ'ըսեն
Թէ՛ անիկա Թագաւորին է մարդոց
Երեք ազգի, այնպէս որ ինձ կը Թըւի
Տեսնել անմահ մը՝ երբ իրեն կը նային:
Ո՞վ դու Նելեան Նեստոր, ըստոյն ըսէ ինձ,
Ի՛նչպէս մեռաւ իշխանապետն Ագամեմնոն.
Մենեւաւոսն ո՛ր էր, և ի՛նչ մահ նիւթեց
Անոր Էգիսթը նենգախեռ, զի ասի
Սպանեց իրմէ՛ շատ աւելի քաջարին:
Մենեւաւոս արդեօք հեռու Արգոսն
Օտար մարդոց քով կը չըըլէր Թափառիկ,
Եւ ան ասկէ սիրտ առած զայն ըսպանեց»:

Եւ Գերենեան Նեստոր ասպետը յարեց.
«Ողիտեմ, պատմեմ պիտի քեզի ամէն բան
Ըստուգութեամբ. դուն ալ կըրնաս գուշակել
Թէ՛ ինչ արդեօք տեղի պիտի ունենար,
Եթէ խարտեաչ Մենեւաւոսն Ատրիդեան
Իլիոնէն դարձին զըտնէր իր տան մէջ
Էգիսթոսն ողջ. անտարակոյս դրուժանին
Սատկելէն վերջ՝ ոչ ոք պիտի կարենար
Կըտոր մը հող Թափել անոր դիին վրայ,
Այլ զայն շուններն ու գիշակեր թըռչուններն
Հեռու քաղքէն՝ փրոռած դաշտին մէջ տապաստ՝
Յըրցըտէին պիտի պատառ առ պատառ,
Եւ պիտի վրան չըլար ոչ մէկ արգուհի,

Ձի քրէիքուր ոճիր մըն էր իր գործածն:
Անդին մինչ մենք կը տանջուէինք՝ մղոկով
Անթիւ մարտեր, ան հանդարտիկ՝ ձիաբոյծ
Արգոսի մէջ իր խօսքերով կը թովէր
Ագամեմնի կինը. իրաւ դիցային
Կլիտեմնեստրէն նախ և առաջ կը մերժէր
Այն քարուականքն ամսթալի, զի ունէր
Ըզգացումներ բարի, և նա՛ և իր քով
Աստուածային երգիչ մը կար վեհ, որուն
Իր մեկնած օրն յանձներ էր շատ Ագամեմնոն
Որ հըսկէ՛ աչք ունենայ իր կնո՛ւ վըրայ:
Բայց երբոր դից ճակատագիրը վըճեց
Որ Էգիսթոս Կլիտեմնեստրէն նըւաճէ,
Ան աննելով աստուածային այն երգիչն
Առաջնորդեց դէպ ի կըզգի մ'ամայի,
Եւ զանի հոն թըռչուններուն թողուց կուր.
Եւ նէրա հետ խօսք մէկ ըրած տարաւ զայն
Իր տունն, այրեց բազիններուն վըրայ դից
Անթիւ ազգիւր, կախեց անթիւ նըլէրներ,
Չորձեր, զգեստներ ճաճանաւորին, ոսկեհուռ,
Ձի այնպիսի մեծ գործ մը յանգ էր հաներ՝
Որուն բընաւ յոյսը չուէր սըրտին մէջ:
Մենք միասին կը դառնայինք Տրոյայէն
Մենեւաւոսն ու ես՝ մէկտեղ նաւելով,
Եւ իրարմէն բարեկամներ էինք սերտ:
Բայց երբ հասանք նըլիւրական Ատիկոնն՝
Որ հըրուանդան մ'է Աթէնքի, աղուական
Իր նետերով սպանեց Գուշակն Ապոլոն
Մենեւալի զեկավարողն, որ ունէր
Վազող նաւին ղեկն իր ձեռքին մէջ՝ Փորոնտիս
Ոնտորեան, որուն նըմանը չըկար
Նաւուղիչու մէջ՝ երբ մըրրիկը խուժէր:
Եւ այսպէս ան՝ թէպէտ և սիրտը կ'նփեր
Ուղին առաջ տանելու՝ կանգ առաւ հոն.
Որ սարքելով Թաղամալեան հանդէստը
Թալէ ընկներն: Եւ յետոյ երբ գողախոր
Իր նաւերով նաւելով թուի ծովուն վրայ
Մալէայի բարձրաբերձ լեռը հասաւ,
Ահեղամուռն իրօտն անոր պատրաստեց
Ուղի մը ծանաւ. մըղից վըրան հովերու
Սատկալառաջ շունչն, ու դէզ դէզ ուռուցիկ
Ախքներու լեռնակուտակ կոհակներն:
Եւ քաշտիները ջըրուելով դիր և տար՝
Քըչեց նետեց մէկ քառին դէպ ի կընտէ
Ուր Կիդոնները կը բնակին՝ Թարգանոս
Գետին ափուներ: Գորոհիկ ծայրը կայ
Բարձր և ողորկ ժայռ մ'որ կ'ընթաց կ'ընկընայ
Անթիւրմի ծովուն վըրայ, ուր նոտոսն
Թալթ ալիքները կը մըղէ դէպ ի ձախ՝
Դէպ հըրուանդանը փնտտոսի, ուր կ'ըլար

Թուժմ' փոքրիկ ժայռ մ'ալիքներուն ամենիս
 Նաւատորմն հոն էր որ եկաւ, ու եղաւ
 Զարդուփըշուր՝ զարնընելով խուժերուն,
 Եւ մէջիններն հազիւ պըրծան մազապուր:
 Բայց քըշուեցան կապուտաջրուկ հիդդ նաւեր
 Ալիքներէն՝ հովերէն դէպ Եգիպտոս:
 Մինչ Մենեւաւ իր նաւերով կը շըրջէր
 Օտար մարդոց մէջ հոն ոսկի եւ պաշար
 Հաւաքելով առատօրէն, Էգիպթոս
 Կը համակէր ասդին իր տունը սուզով,
 Ըսպաններով Ագամեմոնին Ատրիդեան,
 Եւ իր լուծին տակ կը զըսպէր ժողովուրդն:
 Եօթը տարի իշխեց հարուստ Միկէնքի,
 Բայց ութերորդ տարին դարձաւ Աթէնքէն՝
 Իրեն պատիժ՝ աստուածային Որեստէսն,
 Եւ ըսպանեց իր հօր խոշորը՝ դըժխեմ
 Էգիպթն՝ իր վեհ հօր պիճն արեւը մարդուն:
 Ըսպաններով այսպէս գանի՝ կերցուց ան
 Ատէի մօրն եւ վառշըւէր Էգիպթի
 Թաղմանական հացն Յոյներուն, եւ նոյն օրն
 Ահեղագոռ Մենեւաւսը հասաւ,
 Բերելով հետն ամբաւ գանձեր, որչափ բան
 Որ կըրնային տանիլ նաւերն՝ որ ունէր:
 Սիրելի, դուն ալ մի՛ երկայն թափառիր
 Տունէդ հեռու թողլըքելով քու ինչքերդ,
 Թողլով քու տանըդ մէջ յանդուզըն լիրբիր:
 Գուցէ բաժնած իրենք իրենց մէջ՝ լափին
 Բողր գանձերդ, եւ զուր ընես այս ճամբան:
 Բայց ես ըզքեզ կը յորդորեմ, կը ստիպեմ
 Մենեւաւին երթալու. ան նոր հասաւ
 Օտար մարդոց քովէն, ուրկէ գառնալու
 Բընաւ պիտի յոյս չուեննար սըրտին մէջ
 Ան՝ զոր մըրբիկն իր ճամբէն դուրս հանելով
 Քըշեց տարաւ դէպ ի մեծ ծով մ', այնքան մեծ՝
 Ուրկէ եւ ոչ իսկ թըռչունները կըրնան
 Մէկ տարիէն գալ՝ գայն կըտրել անցնելով,
 Այնքան անհուն եւ վտանգաւոր ըլլալուն:
 Բայց արդ զընա նաւովդ ու քու նկերներովդ,
 Իսկ եթէ դուն կ'ուզես երթալ ցամաքէն,
 Կառքս ու ձիերս ահա պատրաստ են քեզի,
 Եւ որդիներս ալ պիտի՝ ըլլան առաջնորդ
 Ու տանին դէպ ի դիցապաին Լակդեմոն՝
 Ուր է խարտեաշ Մենեւաւոսն: Արաշէ
 Որ քեզ ըստոյգն ըսէ. անի քեզ սուտ բան
 Պիտի չըսէ, վասն զի շատ ուշիմ է»:
 Ըսաւ, մըտաւ արեւն ու մութը եկաւ,
 Եւ անոնց՝ այս խօսքերն ըսաւ Աթենաս
 Աստուածուհին ծաւի. « Ո՛վ ծեր, շատ արդար
 Են քու խօսքերդ, բայց զոհերուն լեզուներն
 Օ՛ն կըտրենք եւ խառնեցէք անապակն,

Որ նըկերեք Պոսիդոնին եւ ուրիշ
 Անմահներուն, ու երթանք քուն ըմբռնեանք,
 Զի ժամանակ է հանգըստի. լոյսն ահա
 Դէպ արեւմուտք զընաց, եւ չէ իսկ օրէն
 Նըստիլ երկայն դից կոշուերին, այլ քաշուիլ »:

Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԳԻՍԵԱՆ

Շարունակիչ

Ն Ե Մ Ե Ն Ի Ն Ա

Ծիծուժնք եկամ թե ի թե.

Կը վըչէ սիւրք թեթեւ.

Կեանքի զարումն է բացուել,

Փըթթեցմեկով բիւր յոյսեր:

Ծովափիմ մօտ ծըփալից,

Նըշի՛, դու՛ ալ կը ժըպտիս.

Ծիծուժնակէ՛մ ալ առաջ

Հոգւոյս հընչեց քու առաջ:

Կը ժըպտի յոյսն երեսիդ.

Բայց յոյզ ունիմ թամբախիտ՝

Քու բաժակներ շուշամի

Արփայմ դիմաց հոլամի:

Հեռու երկրէ՛ դու՛մ եկար

Պըտուլ հողի՛մ ես օտար.

Բայց շիթ մ'արցընըն պամըղխտիմ

Քեզ կեանք տըլաւ վերըստիմ:

Թողի՛ր երկիր մ'աւազուտ,

Ահա քեզ լիճը կապոյտ,

Որումն ամէմ մի ալիք՝

Հողիդ համըրոյր տայ քաղցրիկ:

Դեռ հիմզերորդն է զարում

Որ կ'ողշումէ քեզ ժըպտում,

Ու կը մագիս երկմալաց

Կապոյտիմ մէջ զըրկալաց:

Թող զարումներ բիւր ամցմիմ,

Ու ես տեսքովդ ամծկազիմ՝

Յիշեմ՝ կեանքիս տըլերազած

Այմ զըրուազմերն ամմոռաց:

Հ. ԵՂԱՍ ՓԵՆԻՍԵԱՆ